

University of Groningen

Goede tijden - slechte tijden

Piersma, Theunis

Published in:
Vogels+

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Piersma, T. (2015). Goede tijden - slechte tijden. *Vogels+*, 2(2), 5. [1940].
<https://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/?bericht=1940>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

#02 zomer 2015

VOGELS +

Vogelbescherming
NEDERLAND

Ijsvogel

De beste verrekijker voor jonge vogelaars!

Ijsvogel 6x30

Prijs € 149,-

Ijsvogel 8x30

Prijs € 159,-

- in 6x30 en 8x30 uitvoering
- inclusief draagtas, stevige draagriem, beschermdeppen en regenkap
- **Gratis** Startkaart vogels kijken
- 5 jaar garantie

Meer info? Ga dan naar www.vogelbescherming.nl/optiek of

Met uw aankoop steunt u het werk van Vogelbescherming Nederland

NIEUW!

Colofon

Vogels+ tweede jaargang, juni 2015

Vogels+ is een uitgave van Vogelbescherming Nederland voor vogelaars. Verschijnt 4 keer per jaar voor tablet en op papier. Een abonnement kost voor leden van Vogelbescherming €14,50 per jaar. Niet-leden betalen €24 voor een papieren abonnement. Vogels+ is gratis beschikbaar voor tablets (Download de app 'Vogelbescherming' voor Android en iOS tablets).

Abonnementen via vogelbescherming.nl/actueel/tijdschriften of via het servicecentrum van Vogelbescherming: 030 693 77 00. Reacties zijn welkom via info@vogelbescherming.nl.

Actueel nieuws over de bescherming van vogels leest u maandelijks in de gratis digitale nieuwsbrief van Vogelbescherming. Aanmelden via vogelbescherming.nl/nieuwsbrief.

Vogels+ is ook actief op Facebook: daar leest u meer en kunt u meepraten over actuele onderwerpen.

Redactie

Lars Soerink (hoofdredacteur), René de Vos (eindredacteur), Ruud van Beusekom, Rob Buiters.
Beeldredactie: Pauline van Mechelen.

Vormgeving

Kees Klaver, Badhoevedorp

Druk

Roto Smeets Grafiservices

Foto's

Cover **Waterral** Ton Döpp/BB
Pag. 25 **Klein waterhoen** M. Čepulis/BB
Pag. 32 **Woudaap** Hubert Gajda/BB

Vogelbescherming Nederland
Postbus 925
3700 AX Zeist

vogelbescherming.nl
facebook.com/vogelsplus
twitter.com/vogelnieuws

Overname van artikelen en/of figuren mag alleen met voorafgaande toestemming van Vogelbescherming Nederland.

Het werk van Vogelbescherming Nederland wordt ondersteund door de Nationale Postcode Loterij.

Zomer

04 BINNENKORT Over zaken die voorzien zijn of zomaar hot kunnen worden. Plus columns.

08 KWESTIE De biodiversiteit wordt bedreigd! Over verloren notitie- en dagboekjes.

10 ZOUT IN HET HARINGVLIET Met het op een kier zetten van de Haringvliet-sluizen zal de biodiversiteit explosief toenemen.

22 LUSTOORD EILANDSPOLDER Hoe vrijwilligers een rijk weidevogelleven terugbrachten in een dode polder.

25 DOSSIER MOERASVOGELS

- Roerdompen aan de oude Zuiderzeekust
- Op zoek naar het porseleinhoen
- Instantherstel na moerassucces

Rubrieken

- 15 Wet
- 16 Portret
- 18 Infographic
- 19 Foerage
- 20 Veldwerk
- 32 Staart

Inspiratie

Inspireert Vogels+ u om meer met vogels te doen? Dat vragen we ons als redactie wel eens af. We hebben de laatste tijd een aantal van u gesproken om te horen of we op de goede weg zijn. Zelf laat ik geen kans onbenut om te luisteren wat u van ons blad vindt. Mocht u eens de behoefte voelen te reageren: graag!

Omdat we dus op een bepaalde manier familie zijn – of lotgenoten, voor wie over een virus spreekt – kunnen we makkelijk eens een babbeltje maken. Wij maken Vogels+ met een doel voor ogen: vogelaars betrekken bij het werk van Vogelbescherming, u deelgenoot en onderdeel ervan maken. Want ondanks ons bureau, waar heel kundige mensen werken, hebben we (lees: vogels) u nodig.

Met Vogels+ willen we u ideeën, kennis en inspiratie brengen om de handen uit de mouwen te steken. Wordt actief in de beschermingscommissie van uw vogelwerkgroep. Houd uw gemeente scherp, leg u niet zomaar neer bij vogel-onvriendelijke ontwikkelingen. Maak uw tuin vogelvriendelijk, en help uw familie en bureu om dat ook te doen. Tel vogels voor het atlasproject (of als u dat al doet: ga BOESTen). Dat soort dingen.

Wat ik nu leuk zou vinden is om af en toe een mailtje te krijgen als u zoiets heeft ondernomen. Weet u wat ik denk? Dat velen van u dit soort dingen al doen. Ik kom natuurlijk ook wel eens ergens en zoals ik u – vogelaars – heb leren kennen bent u gewoon te bescheiden om er ook maar een woord over te zeggen. Toch denk ik dat anderen veel van uw ervaringen kunnen leren. Via Vogels+ willen we uw ervaringen graag delen.

Lars Soerink
Hoofdredacteur

lars.soerink@vogelbescherming.nl

DOSSIER Moerasvogels

ZONNEPOMPEN HELPEN WEIDEVOGELS

Met zonnepompen wordt op een toenemend aantal plaatsen in het voorjaar water op weides gepompt, zodat er plasdras-stukken ontstaan.

Een zonnepomp is een waterpomp die op zonne-energie draait. Zonnepanelen voorzien een accu van stroom voor de pomp. Bij vrijwel alle boeren met plasdras-weides neemt de tureluur toe en bij diverse boeren ook de slobbeend. Een andere manier van vernatting is het verhogen van slootpeilen in het broedseizoen. Onderzoek door bureau Altenburg en Wymenga, uitgevoerd in opdracht van Vogelbescherming, liet de waarde van hoogwatersloten voor weidevogels glashelder zien. Behalve dat hoogwatersloten drie keer meer steltlopers en watervogels aantrokken dan laagwatersloten, werden er ook veel meer kieviten met kuikens gezien. Zonnepompen blijken dus zeer effectief te zijn.

Een zonnepomp kost zo'n 2500 tot 5000 euro, afhankelijk van de grootte. Dankzij leden, donateurs en een aantal stichtingen heeft Vogelbescherming Nederland de afgelopen vijf jaar al meer dan twintig zonnepompen kunnen financieren. Ze werden zeer enthousiast ontvangen door

de agrariërs in ons netwerk van weidevogelboeren. Dit voorjaar hebben we zes nieuwe zonnepompen kunnen geven aan Agrarische Natuur Vereniging De Amstel. Nu gaan ze daar het waterpeil in de sloten en greppels hoger zetten zonder dat daarvoor brullende tractorpompen nodig zijn. In totaal zetten vijftien bedrijven in Amstelland (ten zuiden van Amsterdam) het waterpeil hoger voor de vogels. Dat is een van de sleutels tot succesvol agrarisch natuurbeheer in dit soort polders. Terwijl het vorig jaar in Nederland vaak

slecht ging met de gruttokuikens, hadden ze in Amstelland een erg goed jaar met maar liefst 211 gruttogezinnen met grote kuikens in de Ronde Hoep en nog eens 127 in de Bovenkerkerpolder. En de zonnepompen bewijzen dit jaar ook op andere plekken weer hun nut. Meer dan 100 grutto's hebben bijvoorbeeld de nieuwe plasdras van de familie Zijderveld in Leerdam gevonden. Er zijn daar zelfs lepelaars en kemphanen gezien! Vogelbescherming wil de komende jaren nog veel meer zonnepompen gaan inzetten. Kent u een boer die er mee zou willen werken? Laat het ons weten! info@vogelbescherming.nl

FOTO: ASTRID KANT

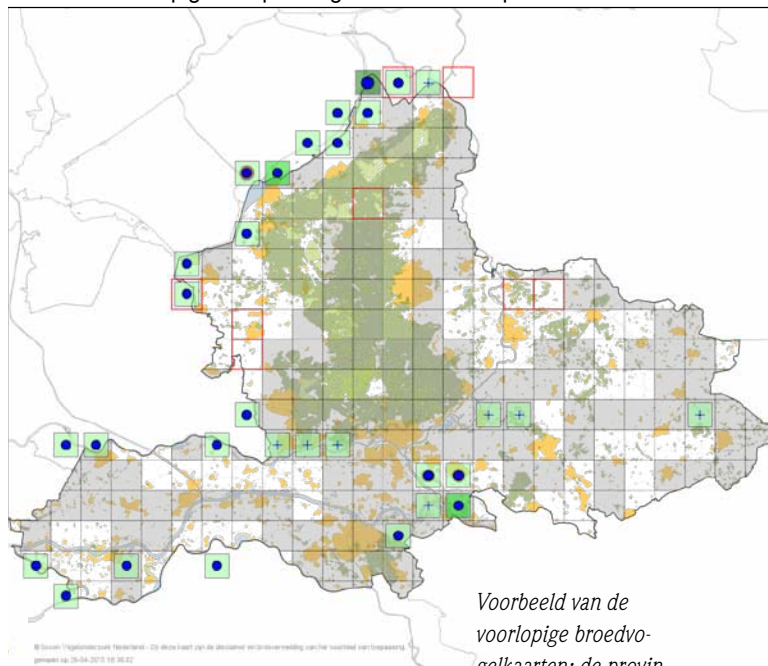
ONLINE TOEGANGSPOORT TOT WADDENNATUUR

BERGEEND YVES ADAMS/WILDA

Van de miljoenen bezoekers aan het Waddengebied komt bijna 80% voor de natuur. En terecht; de natuur op de Wadden is zó mooi. Niet voor niets een Werelderfgoed. Met de nieuwe website beleefdewaddennatuur.nl hebben zes natuurorganisaties waaronder Vogelbescherming de perfecte toegangspoort voor recreanten tot de waddennatuur gerealiseerd. De site staat niet alleen boordevol informatie, je snuift er de sfeer en overweldigende schoonheid van de Wadden direct op. Wandel- en fietsroutes, zeehondenexcursies, de mooiste natuurplekken en uitzichtpunten per eiland en talloze tips voor het ontdekken van de natuur: het is allemaal op www.beleefdewaddennatuur.nl te vinden. Uniek is de natuurradar: een prachtig vormgegeven interactieve kaart waarop je kunt zien welke vogels en zeehonden er recent op welke locatie zijn waargenomen. Waarneming.nl levert rechtstreeks de gegevens voor deze handige service. De website is onderdeel van het project 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' en wil bezoekers van het Waddengebied beter faciliteren om van vogels te genieten. Dat leidt op termijn tot meer waardering voor de vogelrijkdom van het gebied.

Voorlopige verspreidingskaart Roerdomp broedseizoen

Voorbeeld van de voorlopige broedvogelkaarten: de provincie Gelderland.

De kaarten zijn te vinden op www.vogelatlas.nl onder Resultaten / Voorlopige broedvogelresultaten per regio.

BROEDVOGEL- KAARTEN BESCHIKBAAR

Het veldwerk voor de vogelatlas van Sovon Vogelonderzoek is z'n laatste broedseizoen ingegaan. Sinds 1 april zijn honderden vogelaars op pad om hun atlasblok te tellen. Met al deze gegevens kunnen we straks de meest actuele vogelstand presenteren. Nu is het al mogelijk om na de voorlopige regionale wintervogelkaarten ook de voorlopige broedvogelkaarten te bekijken op het niveau van provincie, Sovon-district of vogelwerkgroep.

Deze kaarten worden regelmatig geactualiseerd. De verspreidingskaarten geven een eerste indruk welke soorten, in welke aantallen waar zijn geteld tijdens het lopende atlasproject.

Ook is goed te zien van welke soorten nog waarnemingen verwacht mogen worden of de broedcodes nog opgeschroefd kunnen worden. Dit kan een mooie aanleiding zijn om de Atlas in het laatste broedseizoen een extra BOEST te geven. BOEST staat voor Broedcodes Ophogen Extra Soorten Tellen.

Een ideale gelegenheid voor vogelaars die geen heel blok kunnen tellen om een kleinere, maar toch nuttige bijdrage te leveren aan de vogelatlas.

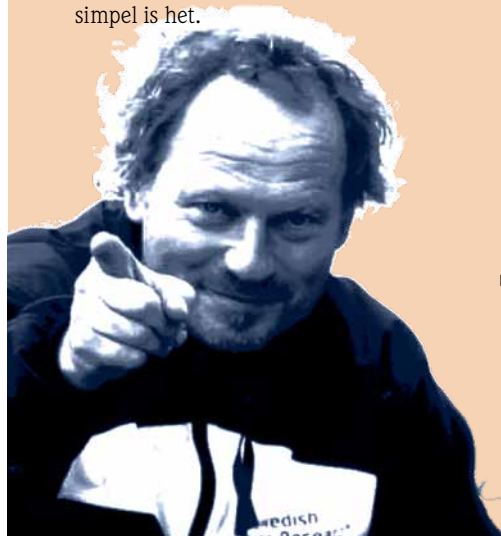
Kijk op vogelatlas.nl/atlas/boest/b en tel mee.

Piers- Goede tijden – slechte tijden

Voortdurend meereizen met trekvogels, kleurringen aflezen op de prachtigste plekken... ik beleef zulk werk als een gigantisch voorrecht. Maar zulk onderzoek vergt voortdurende inspanningen van capabele en ervaren mensen. Al dit schaarse talent verdient een inkomen en moet kunnen reizen. Waarnemingsprogramma's, zoals die aan wad- en weidevogels van het Global Flyway Network, zijn dus duur. De financiering hangt eerlijk gezegd als een molensteen om mijn nek. De motivatie om er toch voor te blijven vechten komt uit mijn overtuiging dat we juist zulke langdurige 'ketenwaarnemingen' nodig hebben. Anders kun je misschien achteraf wel een achteruitgang in een populatie constateren, maar zul je nooit de oorzaak kunnen achterhalen. Overigens zijn zulke klappen niet per se dramatisch. Een soort zou de wereld overspoelen als niet ergens in zijn levenscyclus beperkingen zitten.

Voedselgebrek op de Wadden, tegenwind boven de Sahara, slecht broedsucces in Siberië... bij trekvogels kunnen 'beperkingen' overal in het jaar, en op vele plaatsen, optreden. Onlangs publiceerde een Russische bioloog uit onze onderzoeksgroep, Eldar Rakhimberdiev, een even eenvoudig als revolutionair ecologisch inzicht: een trekvogelpopulatie die in evenwicht is, laat in de loop van het jaar geen sterftepieken zien! Als er gedurende een bepaalde tijd van het jaar wél sprake is van een verhoogde sterfte, dan weten we dat daar een probleem zit. En dat is precies wat we momenteel meten bij kanoeten tijdens hun overwintering op de Banc d'Arguin in Mauretanië, en bij andere steltlopers in de Gele Zee, tijdens hun trek van Australië naar de Oost-Siberische broedgebieden.

Alleen door continu te meten kunnen we erbij zijn en leren van problemen. Als we pas beginnen met kijken nadat de aantallen van een soort gekelderd zijn, hebben we het belangrijkste deel van het verhaal gemist. Voor effectieve natuurbescherming moeten we de oorzaken van af- en toenames weten. Daarom blijf ik vechten voor het volhouden van dure 'ketenwaarnemingen'. Zo simpel is het.

PROFESSOR
THEUNIS
PIERSMA IS
OPRICHTER VAN
HET SAMENWER-
KINGSVERBAND
GLOBALFLY-
WAYNETWORK.
COM.AU

EEN GOEDE PRIJS VOOR EERLIJK BOEREN

Staatssecretaris Dijkema heeft een halfhartige rem gezet op de verwachte explosie van melk én mest. Boeren die meer koeien willen melken moeten meer grond aanschaffen om de mest op kwijt te kunnen. Deze maatregel houdt geen enkele rekening met de verwachte desastreuze gevolgen voor de biodiversiteit: de kale, naar gier riekende graslanden van de industriële melkveehouderij zijn ecologische slagvelden, zonder pinksterbloemen, boterbloemen, bijen, vlinders en weidevogels. Vogelbescherming wil dat er meer wordt geregeld dan alleen een mestplafond. We pleiten voor beleid dat de boeren begeleidt in een transitie naar een natuur-inclusieve melkveehouderij. Die boeren moeten worden beloond voor de productie van voedsel én voor behoud van natuur en landschap.

ALEXANDER CHAIKIN / SHUTTERSTOCK

Red de Rijke Weide-kaas

De politiek en Dijkema moeten het voortouw nemen, maar zuivelsector en consument hebben ook een belangrijke rol. Als de consument bereid is een paar cent meer te betalen voor ecologisch verantwoorde zuivel, kan de boer goed voor de natuur op zijn land zorgen en zo een eerlijke boterham verdienen.

De Red de Rijke Weide-kaas die Vogelbescherming samen met weidevogelboer Henk Pelleboer en biologische groothandel Kroon maakt is een goed begin. Van elke verkochte kilo kaas gaat één euro rechtstreeks naar de weidevogelboer. Die maakt daarmee meer van zijn weiland kruidenrijk of plasdras voor weidevogels. De kaas is hier te koop: www.redderijkeweide.nl/verkooppunten.

VOGELTELLING VAN NEDERLAND TOT ZUID-AFRIKA

In januari werden langs de gehele Oost-Atlantische Flyway – de trekroute van watervogels vanuit het Arctische gebied tot aan Zuid-Afrika – simultaan vogels geteld.

Er deden ongeveer 1500 vogelaars in dertig landen mee. In Nederland telden zo'n honderd ervaren vogelaars langs de Waddenkust. Deze grootschalige telling langs de Oost-Atlantische Flyway is uniek. Acht jaar geleden was er al eens een simultaantelling, maar toen werd er nog niet in alle landen geteld. De telling langs de kust biedt een state of the art van de watervogelstand. Het gaat om soorten als kanoetstrandloper, lepelaar, scholekster en groenpootruiter.

KANOETSTRANDLOPERS DANIELE OCCHIATO/AGAMI

Weidevogels komen om in nieuwe melkplas

De melkquota, het systeem waarmee Europa dertig jaar de melkprijs reguleerde, zijn per 1 april 2015 afgeschaft. De zuivelsector drukt nu het productiegaspedaal tot de bodem in; er wordt een stijging van maar liefst 20% voorzien in de toch al forse Nederlandse melkproductie. Volgens de ijzeren economische wetten van de wereldmarkt zal de melkprijs dalen, wat de drang om nog meer koeien nog meer melk te laten produceren versterkt. Deze ratrace heeft niet alleen negatieve gevolgen voor de boeren die niet mee kunnen of willen in de onvermijdelijk lijkende schaalvergroting; ons weidelandschap met wilde bloemen, vlinders en weidevogels zal nóg verder achteruitgaan.

De simultaantelling brengt in beeld hoe gezond de trekvogelpopulaties zijn, waar hun favoriete overwinteringsplekken liggen en waar de knelpunten zitten. Het integrale meetsysteem voor trekvogels is de afgelopen jaren ontwikkeld in opdracht van het Programma naar een Rijke Waddenzee en uitgevoerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland in samenwerking met Vogelbescherming Nederland en Wetlands International. De simultaantelling langs de Oost-Atlantische Flyway maakt deel uit van het Wadden Sea Flyway Initiative (WSFI): een samenwerkingsverband tussen Nederlandse en Duitse overheden dat in het leven werd geroepen in 2009, toen de Waddenzee tot Werelderfgoed werd benoemd door UNESCO.

Ruud

Notitieboekje

Thuis heb ik een rij notitieboekjes van ongeveer twee meter lengte. Die van Rob Bijlsma is veel langer, want hij leeft van bramen, slaapt meestal in het veld en schrijft elke overvliegende houtduif op. Mét de aantekening of hij zijn pootjes ingetrokken heeft of niet. Daar heeft hij dan een heel goede reden voor bedacht. Dat is heel knap, daaraan herken je de onderzoeker.

Maar ik vind die van mij ook indrukwekkend. De oudste boekjes zijn krakkemikkig. Daarna kwam er een reeks best wel sjieke, met zwartgrijs gemarmerde kaften. Let op: genaaid. In de jaren tachtig volgen tientallen spotgoedkope Chinese boekjes, met rode rug en rode hoekjes. De laatste jaren haal ik ze bij Albert Heijn vandaan. Leeslint, elastiekje: kwaliteitje hoor.

Op de rug van elk boekje staat uit welk jaar het is. Soms pak ik er een en lees ik wat. Er is zoveel veranderd in de vogelwereld. Daarmee vertel ik natuurlijk niets nieuws. De krakeend was een schaarse vogel. Woudaapjes, kolonies zwarte sterns, Maarseveense Plassen, 1975. Steenuiltjes aan de Gageldijk bij Utrecht. Zomertortels. Korhoenders in het Gooi! Onvoorstelbaar. Niet alleen veel vogelsoorten zijn inmiddels bedreigd, ook het notitieboekje is dat. Als ik er nu een tevoorschijn tover in het bijzijn van de Next Generation Birders, glimlachen ze en vragen ze of mijn smartphone leeg is. Ik stamel dan wat over updates van ObsMapp die ik mis, maar ik vind het stiekem vooral leuk om wéér een boekje te vullen. Kijk eens, hoeveel ik vogel! Bovendien: door gebruik van handschrift onthoudt een mens iets beter dan wanneer hij typt, las ik laatst. Ik bedoel maar.

Maar ja. Wanneer zag ik dat laatste woudaapje bij Maarsseveen ook al weer? Was dat nou in 1976, 1977 of misschien toch nog later? Knellende vragen. Dus ben ik mijn waarnemingen met terugwerkende kracht aan het invoeren in Waarneming.nl. Ik ben al bij 2007. Nog vijftig jaar te gaan. Nog anderhalve meter.

Praat mee op facebook.com/vogelsplus

Ruud van Beusekom

'De biblio-diversiteit

Hoeveel duizenden vogeldagboeken en notitieboekjes zouden er nog bij vogelaars op zolder liggen te verstoffen? Volgens Ruud Vlek zouden vogelaars, zowel de beroeps als de amateurs, er goed aan doen om al dat oude papier wat meer op waarde te schatten.

Een jaar geleden heb je samen met Gerard Ouweneel en de Avifaunistische Kring Nederland de 'Werkgroep ornithologisch erfgoed' opgericht. Wat doen jullie precies?

"We proberen zoveel mogelijk ornithologische nalatenschappen voor teloorgang te behoeden. Dan gaat het bijvoorbeeld om de archieven van vogelaars, met notities van waarnemingen, of om fotocollecties van natuurfotografen of van filmers. Enige tijd geleden hebben we bijvoorbeeld de filmcollectie van fotograaf, filmer en publicist Simon de Waard, die al in 1986 is overleden, weten veilig te stellen. Hij heeft onder andere heel veel gefilmd in het voormalig staatsnatuurreserveaat De Beer, bij Hoek van Holland. De buurman van zijn weduwe zag op een gegeven moment een hele stapel filmblikken bij het afval staan. Die heeft hij toen naar binnen gehaald vóór de vuilnisman langs zou komen. Na wat omzwervingen hebben Gerard en ik de gehele filmcollectie in 2007 ergens op een oude zolder boven een garage in Rotterdam teruggevonden. De mooiste films heeft SOVON inmiddels uitgebracht op een DVD 'Historische filmbeelden van Nederlandse vogelparadijzen'. Dus dat oude materiaal is nog zeer goed te gebruiken voor allerlei publicaties."

Archiveren en beheren is een tijdrovende en dus kostbare bezigheid. Zitten de professionele archieven en musea wel te wachten op zo'n extra stroom van materiaal van een groep historisch geïnteresseerde vogelaars?

"Ik geloof niet dat geldgebrek of gebrek aan menskracht de beperkende factor is, of zou moeten zijn. Het gaat helaas vooral om gebrek aan interesse; ook bij professionele instellingen. Het is niet zo dat er alleen bij particulieren waardevolle archieven verdwijnen. Ook bij musea raken figuurlijk gesproken juwelen zoek. Zo is één van de weinige Nederlandse exemplaren van de originele Index Ornithologicus van John Latham, uit 1790, nota bene bij een professionele bibliotheek zoek geraakt. Een werk dat historisch bijna net zo belangrijk is als de Systema naturae van Linnaeus. Dan kun je zeggen, 'jammer, maar gelukkig is er nóg een'. Maar dat zoekgeraakte exemplaar bevatte wel handgeschreven kanttekenin-

Politicoloog en vogelaar Ruud Vlek is één van de trekkers van de Werkgroep ornithologisch erfgoed. Hij breekt in deze Kwestie een lans voor meer historisch besef bij het vogelen.

gen, mogelijk van de Nederlandse zoöloog Temminck zelf. Ik vind dat onbegrijpelijk. Zo'n voorval zie ik als een bedreiging van de biblio-diversiteit!"

Toch richten jullie je vooral op de particuliere archieven. Tot notitieboekjes aan toe?

"Zeker! Zelfs een hedendaagse vogelwerkgroep moet zich realiseren dat er in de archieven mogelijk waardevolle aantekeningen liggen. Stel dat je geïnteresseerd bent in het voorkomen van de grote gele kwikstaart als overwinteraar in de stad. Als je gaat zoeken in de oude vogelliteratuur ontdek je snel genoeg dat die voor het eerst in februari 1852 is beschreven in de stad Leiden. Vervolgens hoef je maar alle waarnemingenboekjes van stadsvogelaars na te pluizen op waarnemingen van, zeg, oktober tot en met februari, en je zou zo een prachtig overzicht kunnen maken van het verschijnen van de grote gele kwikstaart als Nederlandse overwinteraar. Maar dan moeten die oude notitieboekjes er wel nog zijn!"

Maar laten we nou wel wezen, een vogelaar gaat toch liever naar buiten, met zijn of haar kijker op zoek naar die kwikstaart, dan in een stoffig archief te neuzen?

"Een goed archief is niet stoffig! Verder is het inderdaad helaas wel de realiteit dat vogelaars liever zelf naar buiten gaan dan ook af en toe in de boeken te duiken. Er is daardoor een steeds verder afnemend historisch besef. En dat terwijl je het vogels kijken heel makkelijk een extra dimensie kunt geven door iets verder te gluren dan je kijker lang is. Die ooievaar daar, op die schoorsteen aan de Plantage Muidersgracht... Je kunt hem turven en weer doorlopen. Maar je kunt je ook afvragen hoe lang hij daar al zit, of wanneer de ooievaars weer in de stad zijn gekomen."

Is dat niet meer iets voor de academische onderzoekers?

"Dat is óók iets voor de academische onderzoekers, al zie je dat zelfs die vaak liever naar buiten gaan dan eerst eens in de literatuur te kijken wat er allemaal al is onderzocht en beschreven. Er is een enorme druk om snel en veel te publiceren, maar

wordt óók bedreigd!’

als je dat goed wilt doen vereist dat wel de nodige discipline en inzicht. Gedegen vooronderzoek van de literatuur hoort daarbij.

Toen in 2012 vogelaar Nirk Zijlmans overleed liet hij 25 dozen met archiefmateriaal na. Daaronder was één complete doos met gegevens over buidelmeesnesten rond Amsterdam. Als je daar induikt... Op het eerste gezicht lijkt de buidelmees pas doorgebroken begin jaren tachtig van de vorige eeuw. Maar als je vervolgens gaat doorzoeken, ontdek je dat nota bene de broers Constantijn en Christiaan Huygens in de zeventiende eeuw op het familielandgoed aan de Waal bij Zaltbommel al een nest van de buidelmees hebben gevonden. Als je goed zoekt in de archieven ontdek je dat de geschiedenis van zo'n soort al ver terug gaat."

Spreekt hier een roepende in de woestijn?

"Oh nee, zeker niet. Ik kan dan wel boos worden wanneer een waardevol boek uit een professionele collectie zoek raakt, of wanneer een vogelwerkgroep achteloos omspringt met de eigen archieven, maar tegelijk zie ik ook de plekken waar het wél goed gaat. Zo hebben we als werkgroep onlangs bij toeval de glasfotocollectie van de Wageningse natuurfotograaf Job van de Peppel teruggevonden. Die collectie zal binnenkort worden overgedragen aan het Nederlands Fotomuseum in Rotterdam, waar al een

grote collectie foto's van de klassieke Nederlandse natuurfotografen is veilig gesteld, zoals die van Steenhuizen, Burdet, Tepe, Strijbos en Binsbergen. Hun conservator Loes van Harreveld bereidt nu voor volgend jaar een grote natuurfototentoonstelling voor met dit klassieke werk. Ook internationaal is er grote belangstelling voor het Nederlands ornithologisch erfgoed, zoals bij de internationale Biodiversity Heritage Library van het Smithsonian Institution in Washington. Nederlandse vogelkunst staat internationaal in hoog aanzien. Er zijn gelukkig nog echt wel mensen die beseffen dat de ornithologie óók een historische wetenschap is. Het is vooral zaak dat we dat waakvlammetje aan houden, zodat het af en toe kan oplaaien." ●

'Een goed archief is
niet stoffig'

Zout brengt topnatuur in het **Haringvliet**

De Hollandse delta mag van zes natuurorganisaties weer zout hebben. Een ambitieus plan, maar als het aan Vogelbescherming ligt hebben we binnenkort weert steuren, broedende visarenden en vitale / gezonde / robuuste grote sternkolonies in het Haringvliet..

TEKST LARS SOERINK, VOGELBESCHERMING NEDERLAND • FOTO GROTE STERN, DICK RENES/BB

Topnatuur dus, en nog wel gecombineerd met mogelijkheden om dat als recreant allemaal te gaan bekijken. Toegankelijke topnatuur, waar je als rustzoeker of vogelaar ook van kan genieten. Of het ook allemaal meteen lukt is een (terechte) vraag, maar als je niet droomt bereik je ook niets. Dat vinden zes groene organisaties: Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Stichting Ark, WNF, Staatsbosbeheer en Sportvisserij Nederland. Samen gaan ze de uitdaging aan om met 13,5 miljoen van de Postcode Loterij gezamenlijk een enorme natuurwinst te boeken vlakbij het meest intensief gebruikte stuk Nederland. De inzet van Vogelbescherming is natuurlijk méér vogels. Maar ook meer mensen, al lijkt dat misschien vreemd.

DODELIJK EENRICHTINGVERKEER

Het Haringvliet is de monding van twee rivieren uit de *Champions League* der Europese wateren: de Rijn en de Maas. Vanaf het punt waar de twee samenvloeien, de Biesbosch, krijgt het Maas-en-Waalwater een verwarrende reeks namen. Maas en Nieuwe Merwede worden Hollands Diep en vanaf het natuureiland Tiengemeten heet die stroom opeens Haringvliet. Maar nog steeds hetzelfde water, dat vanuit Frankrijk en Zwitserland naar de Noordzee stroomt. En dáár, op het eind, knelt de natuur.

In een natuurlijke delta stroomt bij elk hoogwater een beetje zee de rivierarmen in. Zo was het millennia lang in de Nederlandse delta tot Hollandse ingenieurs die dynamiek de pas afsneden. Die deltanatuur met instromend zout water bood een leefgebied aan tal van dieren en planten die, met het verdwijnen van die dynamiek, bijna nergens meer terechtkonden. De steur, een prehistorisch aandoende vissoort, is daar een klassiek voorbeeld van. In de vogelwereld hebben we het over de kustbroedvogels als strandplevier en bontbekplevier, kluut en doortrekkende steltlopers als rosse grutto's, ruiters en wulpen. De getijdewerking zorgt voor slijkgige randen langs het water die een geweldig banket bieden aan steltlopers. Al deze soorten hebben belang bij voldoende foeragemogelijkheden op hun trekroute. Het Haringvliet zou opnieuw - mits in oude glorie hersteld - een internationale rol van betekenis kunnen vervullen.

ALS HET ZOUT TOEGANG KRIJGT

Voor de ecologische winst moet er weer zout het Haringvliet in. Getijdenwerking. Wat is er dan mis met de natuur van zoet water, kun je je afvragen. Die natuur is er immers al. "Niets", antwoordt Inge Both, beleidsmedewerker Wetlands bij Vogelbescherming. "Maar de natuurlijke overgang van zout zeewater naar zoet achterland is in Europa erg zeldzaam geworden. In Nederland bestaat zo'n overgang al bijna niet meer. De Oosterschelde heeft weliswaar getij, maar is volledig zout. De zoete rivieraanvoer is er te beperkt voor een stevige zoet-zoutovergang. De Westerschelde heeft een veel kortere zoet-zout

DROOMFONDS OOST STROMING

De nood van haring en steur

gradiënt dan het Haringvliet zou kunnen ontwikkelen als 'de kier' echt open gaat. Alleen in de Dollard - de monding van de Eems - kun je nog zien hoe rijk de natuur van die zoet-zoutgradiënt eigenlijk is. Zeehonden zwemmen in en uit en de slikken en schorren die zich als gevolg van de getijdendynamiek kunnen vormen zijn een luilekkerland voor vogels."

OOK DE HOLLANDSE NIEUWE WIL TREKKEN

De overgang van zee naar zoet water is voor veel diersoorten erg belangrijk. In miljoenen jaren van aanpassing hebben ze zich een leefwijze aangemeten waarbij de zee op een bepaald moment belangrijk is, maar ze een andere fase van hun leven in zoet water doorbrengen. Veel vissoorten die in zee leven, trekken rivieren op om zich voort te planten. Onze nationale trots, de Hollandse Nieuwe - bekend als maatjesharing - is er zo een; bijna niemand weet dat. Omdat haring al twee generaties lang bijna geen rivier meer op kan zwemmen denken we nu allemaal dat dat een 'doodgewone' zeevis is.

Een nog veel bijzonderder verhaal is de Atlantische steur - bijna uitgestorven. Er zwemmen er nog een paar in de Gironde in Frankrijk, verder is de soort alleen nog te vinden in speciale kweekstations in Frankrijk en Duitsland. De vis verdween als gevolg van overbevissing én een gebrek aan toegankelijk voortplantingswater van voldoende kwaliteit. Nu is de waterkwaliteit de laatste jaren - door verscherpte milieunormen - flink verbeterd. De rivieren zijn daardoor in theorie weer geschikt geworden voor de steur, maar dammen als de Deltawerken verhinderen deze reusachtige vissen de toegang. Een kweekprogramma in het Haringvliet zou de soort in Noordwest-Europa kunnen terugbrengen!

ABSOLUTE PRIORITEIT VOOR VEILIGHEID

De Deltawerken werden aangelegd om herhaling van tragedies als de watersnoodramp van 1953 voor eens en altijd te voorkomen. Dat doel geldt ook vandaag nog en de onzekerheden in het gedrag van het weer en zeestromen die door klimaatverandering worden veroorzaakt doen daar nog een schep bovenop; veiligheid is een topprioriteit. Tegelijk hebben we in de afgelopen decennia gezien dat je veiligheid op een aantal manieren kunt bewerkstelligen. De duurste is door technologische ingrepen: dammen die waterstromen blokkeren, sluizen die gedoseerd water doorlaten, dijken die voldoende hoog zijn, op deltasterkte gebracht.

Een andere, vrij recente visie, die snel aan aanhang wint, is slim gebruik maken van de natuur. Veiligheid als ecosysteemdienst. Dat heeft eigenlijk alleen maar voordelen: voor mensen maar zeker ook voor de andere inwoners van het land. Duinen zijn nu eenmaal rijker aan leven dan dijken, een meanderende rivier is rijker dan een recht kanaal met beschoeide oevers.

DE POTENTIE VAN SLAPENDE HAVENTJES

Vogelbescherming en partners koppelen aan deze benadering ook een vergroting van het recreatief genot? Is dat niet vreemd: eerst enorm investeren in de natuur van een gebied en vervolgens 'de massa' er op los laten? Inge Both: "Draagvlak in de regio is van cruciaal belang voor de natuurontwikkeling in het Haringvliet. Wat je niet kent, daar geef je niet om. Daarom zien we het juist als investering in de bescherming van het Haringvliet om mensen er volop van te laten genieten.

VISAREND YVES ADAMS/VILDA

ROSSE GRUTTO YVES ADAMS/VILDA

VOGELSPOREREN NICO VAN KAPPEL / BB

Met de manier waarop je een gebied inricht, de voorzieningen die je aanbiedt, kun je heel goed sturen op welke manier het gebied wordt gebruikt. Het uitgangspunt is duurzaam en ecologisch. Geen 'Efteling in de delta'. We zullen goed kijken naar wat er wél kan: je moet het ook gewoon nuchter kunnen beschouwen en vaststellen dat een boot niet op elke plek meteen een probleem zal zijn. Op het wad hebben we daar veel ervaring mee opgedaan.

Wat bootjes betreft zien we zelfs heel interessante kansen. Er ligt namelijk een aantal oude Zeeuwse haventjes langs de randen van het Haringvliet, die vroeger alleen bij hoogwater toegankelijk waren. Met het afsluiten van het getij zijn die bijna tot fossielen in het landschap geworden. Als het getij terugkeert, heb je de mogelijkheid om daar nieuw leven in te blazen. Zulke plekken kunnen een prachtig vertrekpunt vormen voor vaarexcursies voor natuurliefhebbers. Ik denk dat je er zo naar moet kijken: kansen voor recreatie zijn ook economische kansen. Iedereen kan er van profiteren; dieren, planten en mensen. En dat is ongelooflijk belangrijk, want het openzetten van het Haringvliet kan ook zó weer teniet worden gedaan. Eén verkeerde politieke beslissing en het kan

Er komt
géén
Efteling in
de delta

over zijn. Draagvlak in het land en enthousiasme in de regio zijn dus cruciaal. Daarom zet Vogelbescherming zich binnen de Haringvliet-samenwerking zelfs heel actief in voor recreatie."

EEN AFGESLANKT KIERBESLUIT

De politiek nam in 2000 de beslissing om in 2018 de Haringvlietsluizen op 'een kier' te zetten, zodat water - met al z'n bewoners - in en uit zal kunnen stromen. Dat Kierbesluit lag gevoelig: de landbouw en de scheepvaart vreesden nadelige effecten van het getij. Het duurde tot 2011 voor de milieu-effect-rapportage was afgerond en een definitief - intussen door de politiek weer afgezwakt - Kierbesluit werd bekrachtigd. "Het droomproject waar we nu aan werken, maakt hopelijk de weg vrij voor een ecologisch gezonde delta van Maas en Rijn. Want dat zijn we eigenlijk met z'n allen wat vergeten: het Haringvliet is de delta van twee grote Europese rivieren. Daar hoort het getij bij, de estuariene dynamiek!" vindt Inge.

DE IDEALE VOGELOBSERVATIEPLEK

Chris-Jan van der Heijden, communicatiemedewerker van Vogelbescherming, benadrukt nog eens het nut van recreatievoorzieningen. "In het Haringvliet zijn de mogelijkheden om mensen bij vogels en de natuur te betrekken heel groot. Door zelf het initiatief te nemen willen we de recreatie-ontwikkelingen in de juiste richting sturen. Wat ons betreft gaat het

DE IDEALE VOGELKIJKHUT

... is misschien wel helemaal geen hut. Daarom aan alle vogelaars deze vraag: wat is de ideale voorziening om naar vogels te kijken? Zit je dan middenin een kolonie, voor de vogels onzichtbaar? Of is het een hoog punt vanwaar je juist goed om je heen kunt kijken? Lastig bereikbaar en daarom altijd rustig en alléén voor de

- echte liefhebber, of zo goed geïsoleerd dat wat meer bezoekers geen probleem zijn?
- Droom mee over de ideale vogelkijkplek via facebook.com/vogelsplus.

vooral om kleinschalige natuurrecreatie. Maar wel op zo'n manier dat ondernemers in de regio er de voordelen van zien en de vruchten van plukken. En dat is echt nodig: maar al te vaak wordt geroepen dat de natuur de economie maar in de weg zit; hier is een kans om te laten zien dat het tegenovergestelde waar kan zijn.

Om vast een geheim te verklappen: we dromen al jaren van een gelegenheid dé ultieme vogelkijkhut vorm te geven. We filosofeerden bij koffie of boterham over hoe die eruit zou kunnen zien. In het Haringvliet komen voorzieningen om de vogels in het gebied te gaan bekijken. Wat zou er nou mooier zijn dan dat de allerbeste vogelkijkplek van Nederland juist hier gerealiseerd wordt? Lezers van Vogels+ kunnen ons helpen die ideale plek vorm te geven." ●

De Europese natuurwetgeving ligt onder vuur. Tijd voor actie!

Stem voor natuur

De Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn zijn de belangrijkste juridische instrumenten voor het behoud en herstel van natuur in Europa. De Vogelrichtlijn uit 1979 beschermt alle in het wild levende vogels en hun eieren, nesten en belangrijkste leefgebieden. De Habitatrichtlijn uit 1992 doet hetzelfde voor een groot aantal andere andere dieren én planten en natuurlijke habitats. Deze Europese natuurregels bieden onmisbare bescherming aan onze natuurschatten en bevorderen tegelijkertijd duurzaam gebruik.

EUROPESE NATUURWETGEVING WERKT

De Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn hebben, daar waar ze goed zijn uitgevoerd, aantoonbaar positieve effecten gehad op de bescherming van natuurwaarden. Belangrijk wapenfeit is de totstandkoming van het Europese Natura 2000-netwerk van meer dan 27.000 natuurgebieden, waaronder ruim 160 in Nederland. Voor deze gebieden geldt een streng beschermingsregime. Zo zijn belangrijke vogelgebieden als de Waddenzee gevrijwaard van schadelijke activiteiten als de mechanische kokkelvisserij. Daarmee is het voedselaanbod voor soorten als eider, scholekster en kanoet veiliggesteld. De richtlijnen hebben er ook voor gezorgd dat soorten als lepelaar, kraanvogel, zeearend en veel moerasvogels zich spectaculair hebben hersteld.

EVALUATIE VAN DE RICHTLIJNEN

Dankzij de richtlijnen zijn ook buiten Nederland veel natuurgebieden behouden gebleven die bijvoorbeeld van cruciaal belang zijn voor onze broedvogels die in de winter in het zuiden van Europa verblijven. Ook de voorheen ongecontroleerde en ongelimiteerde jacht op trekvogels in het Middellandse Zeegebied is dankzij de richtlijnen aanzienlijk teruggedrongen. De Europese Commissie is momen-

teel bezig met een evaluatie van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn om vast te stellen of ze doen waarvoor ze zijn opgesteld: de zogenaamde 'fitness check'. Dat biedt kansen om de uitvoering van de richtlijnen te verbeteren, want daar schort nog het nodige aan. Zo schiet de bescherming van weidevogels nog ernstig tekort. De evaluatie brengt echter ook het risico met zich mee dat de richtlijnen op de schop gaan. Niet om natuurbescherming te verbeteren, maar om regels die door sommige partijen als lastig worden ervaren af te zwakken. Dat zal de natuur zeker niet ten goede komen.

VUL DE ENQUÊTE IN!

Een Europese evaluatie van regelgeving lijkt een ver-van-mijn-nest gebeuren, maar de resultaten ervan kunnen gevolgen hebben tot in uw eigen achtertuin. Veel vogels zijn trekvogels: de kievit die hier broedt moet ook elders in Europa goed worden beschermd. Gelukkig geeft de EU een stem aan al haar burgers. Via een online enquête kunnen alle inwoners van de Europese Lidstaten

zich uitspreken over het belang van natuurbescherming in Europa. Belangrijk, want de natuur is het beschermen waard en daarvoor zijn regels nodig.

U kunt dat dus ook doen. Help onze prachtige Europese natuur blijvend te beschermen en doe mee met de enquête. Daarvoor hoeft u niet meer te doen dan de stemknop aan te klikken op onze website. Daar vindt u ook onze antwoorden op de vragenlijst.

Ga naar www.stemvoornatuur.nl en stem! ●

De Europese
natuurwetgeving
heeft ú nodig!

Grote karekiet

De grote karekiet verliest areaal in Nederland – en het gaat rap. De belangrijkste oorzaak is een schrijnend tekort aan waterriet. De grote karekiet kan niet zonder.

De karekiet uit het bekende volkswijsje (*"...je hoort hem wel, maar ziet hem niet"*) móet welhaast de grote karekiet zijn. Niet alleen is de onomatopée perfect omdat hij écht karre-kiet zingt, maar naar verluidt was de soort tot in de jaren zestig zelfs algemener dan de kleine karekiet. Dit wordt tegenwoordig hardop betwijfeld en toegeschreven aan de gebrekkige inventarisaties destijds. Toch is deze verhouding in veel moerasgebieden in Oost-Europa wél het geval; kleine karekieten zijn er schaarser dan grote karekieten.

BUITENBEENTJE ONDER RIETZANGERS

De watervogel onder de zangvogels. Deze term, gebruikt door grote karekietenkenners Ruud Foppen en Jaap Graveland, maakt wel duidelijk dat de soort een buitenbeentje onder de rietzangers is. De grote karekiet is groot: ongeveer 2,5 maal zwaarder dan de kleine karekiet. De Duitse naam Drosselrohrsänger is dan ook heel raak; een vliegende grote karekiet heeft wel iets van een zanglijster. De poten en de snavel zijn krachtig gebouwd en op foto's is de grote karekiet alleen al aan de stevige, hoge snavel goed te onderscheiden van de kleine karekiet. Duidelijk is dat je met zulk gereedschap veel grotere prooien aankunt dan de kleine. Op de menulijst van de grote karekiet staan dan ook niet alleen prooien als waterinsecten – vooral libellen en waterkevers – maar ook minder voor de hand liggende als kleine visjes, kikkertjes en salamanders. In **Vogels+** nr. 4 van 2014 staat een mooie foto van een grote karekiet met een pas gevangen visje.

Het grote lijf van de grote karekiet beperkt hem wel in zijn habitatkeuze. De rietstengels moeten stevig zijn, niet alleen om de vogel zelf te kunnen houden, maar ook om het relatief zware nest te kunnen verankeren. Stevig, zwaar en hoog riet met een

open structuur en in het water: dat zijn de karakteristieken van waterriet. Het groeit in diep water, aan de winderige, vaak zuidwestelijk geëxposeerde kant van land en kan goed tegen een stootje van golfslag en wind. Deze habitat is te vinden in de kerngebieden van de grote karekiet in Nederland: de noordelijke Randmeren (Zwarte Meer, Ketelmeer-Vossemeer, Drontermeer) waar de helft van de Nederlandse populatie huist en het Vechtplassengebied (vooral omgeving Loosdrecht). Verspreid komt de soort in kleine aantallen elders voor, zoals in de Gelderse Poort.

EEN POPULATIE VAN NOG SLECHTS HONDERD PAREN

Het begrip kerngebied is wel sterk geërodeerd, want in alle Nederlandse broedgebieden doet de grote karekiet het de laatste jaren ronduit slecht. De populatie van de grote karekiet is dan ook in veertig jaar tijd met ruim 90% afgenomen: van 1400 paar in 1975 tot slechts iets meer dan 100 paar in 2013. Veel gebieden die nog niet zo lang geleden tot de bolwerken behoorden zijn inmiddels verlaten. Zoals de Reeuwijkse Plassen, in 1996 nog goed voor 35 paar. De grote karekiet bezet daarom een treurige plaats op de Rode Lijst van

Nederlandse broedvogels, in de categorie *bedreigd*. Wat niet meehelpt om de soort er weer bovenop te krijgen is dat Nederland aan de noordwestgrens van zijn verspreidingsgebied ligt en dat ook in Duitsland de grote karekiet het niet best doet.

Juist het voor grote karekieten onmisbare waterriet is op veel plaatsen afgetakeld of zelfs helemaal verdwenen. Dit is de belangrijkste oorzaak voor de achteruitgang van de aantallen, zo wordt nog steeds algemeen aangenomen. Eutrofiëring in de vorige eeuw speelde daarbij een grote rol, net als een, ook nu nog steeds op veel plaatsen, verstard waterpeil. Dat frustreert uitbreiding van waterrietkragen, versnelt de verlanding en doet oud waterriet afsterven. Het betekent bovendien een afname van voedsel. Een meer recente oorzaak voor afname van waterriet is begrazing door de sterk toegenomen aantallen grauwe ganzen.

VERDWENEN WATERRIET KEERT NOG MAAR ZELDEN TERUG

Zuinig zijn op de resterende broedplaatsen grote karekieten is het minste wat we nu kunnen doen. Schrijnend is daarom dat zelfs in Natura 2000-gebieden die zijn aangewezen voor de soort, door onachtzaamheid, desinteresse of goed bedoelde, maar verkeerde inrichtingsplannen de grote karekiet nog steeds onder druk staat. Zo wordt in de Loosdrechtse Plassen illegaal gerommeld aan oevers van eilanden met broedende grote karren (zie **Vogels+** nr. 3, 2014). In de noordelijke Randmeren worden eilanden aangelegd die luwte veroorzaken, desastreus voor waterrietkragen. En als ergens waterriet is verdwenen dan blijkt het terugkrijgen ervan een weg vol voetangels en klemmen. Slechts zelden en dan nog met veel gedoe lukt dat. Alleen op daarvoor geschikte plaatsen, met meer natuurlijke waterdynamiek (lage peilen in de zomer, hoge in de winter) lijkt grootschalig herstel van waterrietland mogelijk. Helaas moet je de plaatsen waar dat kan in Nederland met een lantaarntje zoeken. ●

werkte meten 6/2019

1. Albanië
2. Armenië
3. Azerbeidjan
4. Wit-Rusland
5. Bosnië en Herzegovina
6. Bulgarije
7. Kroatië
8. Cyprus
9. Georgië
10. Griekenland
11. Kazachstan (het Europese deel)
12. Macedonië
13. Moldavië
14. Montenegro
15. Roemenië
16. Rusland (het Europese deel)
17. Servië
18. Turkije
19. Oekraïne

De European Bird Census Council EBCC werkt aan een tweede Europese broedvogelatlas. Zoekt u nog een vakantiebestemming? In deze landen is een schrijnend tekort aan vogelwaarnemingen. Kies uw bestemming en ga vogels kijken!

Meer weten?
www.sovon.nl/nl/ebba2

Met een smartphone heb je enkele meters boekenkast op zak plus tig dvd's. Leesbaarheid is niet het sterkste punt maar een vogelgids op je smartphone maakt wél geluid! Hier onze top-vijf apps.

Vogelgids op je smartphone

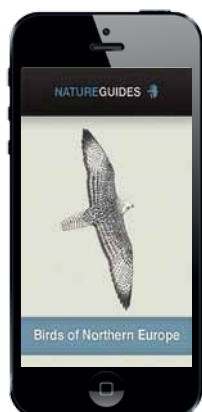
Geen rare beschrijvingen, maar het échte geluid van een soort. Daar maken alle beschikbare apps dankbaar gebruik van. Een tweede extra mogelijkheid is een automatische determinatiesleutel, al blijkt die in de praktijk nog lastig voor vogels. Een derde mogelijkheid die een app zou kunnen bieden boven een papieren gids is in feite niets minder de heilig graal van de vogel-apps: een *shazam* voor vogels. Dat programma analyseert populaire liedjes. Je houdt je telefoon voor de luidspreker en een korte opname wordt vergeleken met een database van beschikbare nummers. Zolang je niet in een lawaaiige kroeg staat herkent het programma de meeste nummer van een zender als, pak hem beet, 3FM wel. Helaas sta je met het beluisteren van vogels bijna altijd in het groene equivalent van een lawaaiige kroeg: de natuur. Toch belooft het crowdfunding-project *warblr* nog dit jaar met een soort vogel-shazam te komen.

EEN GOUDEN STANDAARD?

In bijvoorbeeld de Verenigde Staten gaat de app van Audubon (Birds Pro) een flinke stap verder dan alleen gids-met-geluid. Die heeft ook een automatische verbinding met de online applicatie eBird. In eBird kun je alle denkbare lijsten, zoals levenslijst, tuinlijst of jaarlijst, bijhouden en ook kijken waar recent interessante soorten zijn gezien. In onze omgeving heeft eBird nog geen grote vlucht genomen. Tot die tijd doen we het dus nog zonder 'lijstjes' met onderstaande top-vijf van vogelapps:

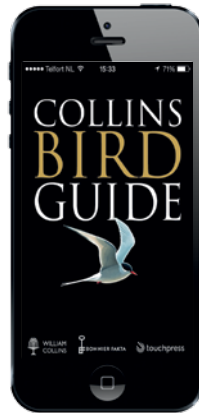
1 BIRDS OF NORTHERN EUROPE -BoNE (NATURE GUIDES LTD)

Niets meer maar zeker ook niets minder dan een klassieke vogelgids met geluid. Soortnamen zijn taxonomisch of alfabetisch in heel veel talen te rangschikken.

- + Bijzonder uitgebreide documentatie bij iedere soort uit de *concise*-editie van *The Birds of the Western Palearctic*.
- Niet voor Android beschikbaar.

€ 21,-

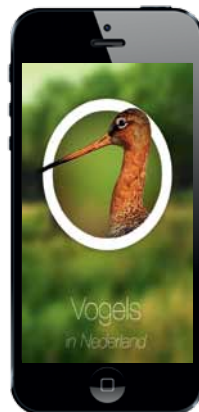

2 COLLINS BIRD GUIDE (WILLIAM COLLINS)

De 'Svensson' voor je smartphone. Minder uitgebreid dan 'BoNE', maar overzichtelijker van opzet.

- + Bijzonder goede tekeningen, en bij enkele tientallen soorten, als aardigheidje, ook bewegend beeld.
- Niet voor Android beschikbaar.

€ 18,-

3 VOGELS IN NEDERLAND (ERIK VELDKAMP)

Goede basis-app voor iPhone en Android met heel handige directe links van de soorten naar relevante pagina's van bijvoorbeeld Waarneming.nl, Youtube en Birdpix.

- + Gratis, en de enige met een verbinding naar de actualiteit via waarneming.nl.
- Beperkte soortenlijst, alleen in alfabetische volgorde.

4 VOGELS VAN EUROPA (ETI)

App voor Android en iPhone uit het EU 'KeyToNature'-project met uitgebreide informatie voor bijna 450 vogelsoorten.

- + Goede foto's en werkbare determinatiesleutel.
- Determinatiesleutel vergt wel wat voorkennis voor goed resultaat.

€ 9,- (iPhone) of € 10,- (Android)

5 VOGELS VAN HET WADDENGEBIED (VOGELBESCHERMING NEDERLAND)

Deze gratis app van Vogelbescherming voor Android en iPhone helpt bij het herkennen van 180 wadvogels. Heeft een behoorlijk goed werkende determineersleutel.

- + Op basis van GPS-locatie krijg je tips voor goede vogelgebieden in de buurt.
- Beperkte illustraties, beperkte soortenlijst.

Een koepeltje als nest

Een nieuwe techniek, een zware sleepslang voor de bemesting met gier, is ook een nieuwe bedreiging voor weidevogels. De Friese Betuwnaar Gerrit Zeldenrust past een nieuwe oplossing toe.

Aan het eind van de winter injecteert een loonwerker mest met een negen meter brede dwarsrail achter de trekker. Ter vervanging van de mobiele tank stuurt een honderden meters lange rubber sleepslang de gier van de rand van het veld naar de machine. De slang slingert in de praktijk over het hele veld en daar bleek de oude generatie nestbeschermers voor weidevogels niet tegen bestand. "Voor de koppelingen in de slang bleken flinke schade aan te richten", zegt Gerrit Zeldenrust, weidevogelbeschermers van de VANL in de Betuwe. "Ze trokken de beschermers zo uit de grond. Als alternatief konden we de nesten naar de kant van de wei brengen, maar dat is arbeidsintensief en niet alle nesten zijn sterk genoeg voor een verhuizing. Daarnaast moeten we ze op precies dezelfde plek terugleggen en dan nog kunnen de weidevogelouders de eieren verlaten. We moesten snel een oplossing vinden."

FRIESE LIEFDE BLOEIT WEER OP

De VANL Tieler- en Culemborgerwaarden is een Agrarische Natuur Vereniging (ANV), ontstaan halverwege de jaren negentig als een samenwerkingsverband tussen regionale boeren om het oorspronkelijke landschap in de streek te behouden. In die tijd vond Gerrit Zeldenrust, sinds 1980 woonachtig in het Gelderse Haaften, juist zijn oude liefde voor de weidevogels terug.

"Geboren in Warns, in de Friese Zuidwesthoek, groei- de ik op in het veld; slootje springen, eieren rapen en

op latere leeftijd actief vogels beschermen bij een weidevogelgroep van de BFWV. Na mijn verhuizing naar de Betuwe ontbrak me de eerste jaren daarvoor de tijd, maar hoe vaker ik in de uiterwaarden van de Waal wandelde, hoe meer het enthousiasme terugkeerde. Via een bestuurslid van de VANL werd ik benaderd of ik hen kon helpen met het opzetten van een weidevogelwerkgroep. Dat kwam voor mij op het juiste moment. Al negentien jaar trekken soms bijna vijftientig vrijwilligers ieder voorjaar wekelijks het veld in om bij de tachtig boeren in de regio de nesten te zoeken, te tellen en te beschermen."

VELDWERK IN ÉÉN DAG VERWOEST

De streek loopt warm voor weidevogels, constateert Zeldenrust. "Dat zag ook Landschapsbeheer Gelderland, dat ons vroeg of wij de gegevens van onze tellingen per boerenbedrijf in hun computerprogramma wilden invoeren. Sindsdien tekenen de vrijwilligers de nesten in op een gedetailleerde plattegrond, die we aan het eind van het broedjaar vastleggen in een databank. Met de cijfers van onze twee beheergebieden Leuvense Veld en Rijswijkse Veld kunnen de betrokken boeren contracten afsluiten met de provincie."

Ook zonder die datagegevens constateerden de vrijwilligers dat de weidevogels de laatste jaren steeds vaker het bouwland als broedplek verkozen boven het grasland. Dat bleek niet zonder gevaar. Regel-

beschermers

matig stond een onthutste teller bij Zeldenrust op de stoep nadat een sleepslang alle nesten vernield had. Het veldwerk van de vrijwilliger in de weken daarvóór zag hij in één dag vernietigd. Dat werkte niet motiverend.

FINANCIERING VOOR 60 BESCHERMERS

Tijdens overleg met Landschapsbeheer Gelderland kreeg Zeldenrust een adresje in Nuland voor een speciaal type nestbeschermers, dat de sleepslangschade kon voorkomen. "Scholieren van een technische school hadden als project een halfbolletje pan uitgerust met vier pennen, die je boven het nest in de grond kunt steken. Helaas bleek het project eenmalig, maar de school verwees me door naar een werkplaats voor minder-validen in Drenthe. Daar hebben we zestig beschermers besteld. Een beroep op het IJsvogelfonds van de Vogelbescherming voor ondersteuning bij de financiering was succesvol, maar intussen vonden we ook een sponsor in de regio. Hebben we het IJsvogelfonds maar afgezegd."

ANV-COLLEGA MOCHT DEKSELS LENEN

De VANL heeft de beschermende pannendeckels maar een aantal weken per jaar nodig, vertelt Zeldenrust. "Het afgelopen jaar kregen we een verzoek van Capreton, onze buurvereniging van de Bommelerwaard, om onze beschermers een middag te lenen. Achteraf waren ze razend enthousiast want alle nesten hadden het geweld van de sleepslang probleemloos overleefd. Een lid van Capreton vond vorig seizoen overigens het eerste kievitse in Nederland."

Opdraven
als de
telefoon
gaat

De bemesting van het land kent geen vaste dagen of tijden. "De boeren werken graag mee, maar ze zijn afhankelijk van de komst van het loonbedrijf. Soms gaat bij mij de telefoon en blijkt: 'De loonwerker komt eraan.' Dan laat ik mijn eten staan en waar schuw direct de vrijwilligers. Wie tijd heeft, trekt zijn laarzen aan en gaat mee. Soms een hele middag, dan weer een avond. Bij het werken met de sleepslang deelt het loonbedrijf het veld in tweeën, waarbij de slang in het midden ligt. Eerst doen ze de ene kant, daarna de andere. Als de vrijwilligers op het veld zijn, hoeven ze de beschermers dan maar de helft van de mesttijd op het nest te plaatsen om halverwege van kant te wisselen. Hoe korter het nest bedekt is, hoe beter."

IN NAUW CONTACT MET DE BOER

"Als we geluk hebben, heeft de boer bemest voordat de weidevogels hun nesten bouwen. Hebben we pech, dan gaat hij opnieuw over de groeiende winterterarwe of kan de trekker door het winterwee pas later het land op. Ook moet je maar afwachten wat voor loonwerker je treft. De één heeft haast in het hoogseizoen en rijdt over alle stokken heen, terwijl een ander precies aanvoelt wat wij willen. Die rijdt keurig om de markering heen."

Ieder voorjaar volgt de groep vrijwilligers van Zeldenrust de weidevogelactiviteit nauwgezet. "Als we de eerste eieren van kievit of grutto in de nesten vinden, dan gaan we rekenen wanneer ze uitkomen. In de volgende drie tot vier weken blijven we in contact met de boer; wat zijn z'n plannen? Of we vragen hem of hij het maaien nog even wil uitstellen tot de jonge vogels het nest uit zijn. Een zorgvuldige administratie van de nesten en goede contacten met de agrariërs zijn voor de weidevogelbescherming heel belangrijk." ●

MENNO SCHAEFER

HENK VAN BRUGGEN

CHRIS ROST /DUTCHPHOTO

CHRIS ROST /DUTCHPHOTO

ONNO STEENDAM

FRANK VD VEEN

Uit heel het land zijn deskundigen komen kijken: hoe hebben ze dat geflikt in die Noord-Hollandse Eilandspolder? Van praktisch doods naar een overdaad aan weidevogels. Het is het werk van een boswachter en zijn klein legertje bevlogen vrijwilligers.

TEKST RENÉ DE VOS • FOTO GRUTTO ANTON TELDER/BB

Hoe vrijwilligers de Eilandspolder ombouwden tot lust

De kerels van de vrijwilligerssschuit doen alsof ze het bezoek niet zien. Staren wat over het water, er draait er een 'n shagje. De houding van een hechte club, tikje onverschillig naar de buitenwereld toe... spelen ze. Mannen met een Amsterdamse inslag, eigen humor. Ze rusten even uit: lunchpauze. Het is ze gegund. Deze ochtend hebben ze een kleine duizend ganzeneieren geolied. Dik honderd de man. Niet dat ze niet van grauwe ganzen houden, maar teveel ervan maken weidevogels het leven onmogelijk. En hier is het weidevogelgebied. Dit is de Eilandspolder, noord van Amsterdam, op luttele minuten rijden.

DRASSIG GRASLAND, ZOVER HET OOG REIKT

'Wat is het kaal!' roep je onwillekeurig uit, als je bij werkschuur De Molenaar aan de Oudelandsdijk bij Driehuizen staat. De molen zelf, nu een woonhuis, de

opbouw verloren, is nog omringd door wat knotwilgen. Maar verder zie je uit over drassige, grassige vlakten en watergangen, slechts hier en daar staan wat verloren plukjes riet.

Boswachter Chris Rost grinnikt; zulke verbaasde uitroepen doen hem goed. Want kaalheid is zijn missie. Het westelijk deel van de Eilandspolder is in beheer bij Landschap Noord-Holland en dat heeft de weidevogels de hoogste prioriteit toegekend. Dat past bij een deel van de natuurdoelen van Brussel - dit Natura 2000-gebied is aangewezen voor onder meer de aantallen grutto, Kievit en goudplevier als niet-broedvogel - maar botst met de aanwijzing van de rietzanger; die zoekt alles behalve kaalheid. Toch is de keuze van het Landschap volstrekt logisch en de beheerder is er ook nog eens heel succesvol in.

A photograph of four waders, likely greenshanks, in flight over a grassy field. The birds are captured in various stages of their wing strokes, with their long bills and patterned plumage clearly visible. The background is a soft-focus landscape of dry grass and distant hills under a hazy sky.

landspolder oord voor grutto's

WEIDEVOGELVRIENDELIJK BOEREN

In het fluisterstille bootje van Chris, op weg naar de vrijwilligers die hun pauze hebben, legt hij uit: "Dit is schraal veenweidegebied. Landschap is de eigenaar, maar het gebruik ligt bij een klein aantal boeren. Ze pachten van ons. Een enkeling bewerkt en exploiteert zijn land intensief, maar met de meesten hebben we goede contracten over weidevogelvriendelijk gebruik. Dus vroeg in het jaar ruige mest uitrijden en niet eerder dan 15 juni maaien of vee in de wei."

Maar Chris is een beetje eigenzinnig. Hoewel het 'verboden' is, gunt hij de boeren om ongeveer een derde van het grasgebied, waar niet of nauwelijks weidevogels zitten, al vroeger te beweiden. Goed voor de relatie met de pachters én: "Volgens mij de voornaamste reden van ons succes. Tellen de vrijwilligers niet meer dan drie nesten, dan plaatsen ze

nestbeschermers. Bij meer nesten komt er gewoon geen vee in."

HET WERK VAN HELDEN OP LEEFTIJD

Een strak regiem. Niet tot ieders genoegen trad het Landschap ook op een ander front stevig op. Bosjes en bomen, ja zelfs opschot van fragiele wilgjes gingen onverbiddelijk plat. En de rietvelden idem dito, zelfs het waterriet - zolang de vrijwilligers het maar te pakken konden krijgen. Want weidevogels houden van weids. Het grasland niet te hoog, maar ook niet té laag, geen verberg- en uitkijkposten voor roofvogels in de (verre) omgeving, een aangenaam hoge waterstand en vooral ook rust.

Héél veel werk voor de mens om de eigenwijze natuur in een vorm te dwingen en te houden die grutto,

tureluur en scholekster belijft. Géén doen voor een boswachter die in zijn eentje verantwoordelijk is voor 350 hectare weide- en waterland. Daarom dus die vrijwilligers. De natuurvriendelijke biomachines van het Landschap. Mannen rond de pensioengerechtigde leeftijd in stoere groene buitenkleding van de beheerder, die pitrus maaien, boompjes uitrukken, wilgen knotten, riet snijden en branden, sloten schoon, ganzeneieren oliën, nestbeschermers plaatsen. Helden!

IN ZES JAAR TIJD WERD EEN INDRUKWEKKENDE VOGELSTAND BEHAALD

Maar waarom grijze helden? Waar is de jeugd? De acht mannen in de boot grijnzen wat. "Ach, de jeugd... wat weet die nog van natuur. En ze hebben andere dingen te doen. Wij waren vroeger altijd op straat of in het veld, of op de boerderij. Nu zijn kinderen druk met tablets en spelcomputers. Ze hebben ook gewoon geen tijd meer." Een enkele uitzondering vormt een stagiaire van een agrarische of milieuoopleiding. "Die komen nog wel eens terug." De grijze helden zijn diehards; elke vrijdag - het hele jaar door - doen ze hun dingen, weer of geen weer. Van half tien tot vier uur. Dit zijn mannen die buiten móeten zijn, die niet zonder de natuur kunnen.

Het beleid waar zij uitvoering aan geven werpt zijn vruchten af. Chris Rost: "Door al dat riet en wilgenopschot én door toenemende verdroging was de weidevogelstand tot bijna nul gedaald. Zes jaar geleden beleefden we een omslagpunt." De acht mannen knikken instemmend. "Er had zich een voorzichtig herstel ingezet met her en der wat groepjes grutto's, tureluurs, scholeksters, een paar veldleeuweriken. Maar ineens begonnen ze zich te verspreiden over heel het gebied. We hebben nu echt indrukwekkende aantallen." Slechtvalk! Drie, vier man roepen het tegelijk, wijzen omhoog. 's Winters zorgt die jager voor spectaculaire taferelen als hij middenin een opvliegende troep smienten duikt. Smienten komen hier in het koude seizoen graag en massaal rusten en foerageren. Ook zij zijn een doelsoort voor Natura 2000.

PREDATIE WORDT ONMOGELIJK GEMAAKT

"We hebben dit jaar nog geen vos gezien", zegt een van de mannen zomaar. "Anders wel zeven, acht." Aan hun gezichten zie je wat ze van vossen vinden.

Chris leidt, vroeg in het jaar, een groep jagers die ze afschiet. "Uitroeien lukt niet, is het doel ook niet. We willen gewoon in het broedseizoen geen territoria hier. Al vrij snel worden die plekken weer opgevuld door burens, maar dan zijn er geen eieren of pullen meer. Een flink deel van ons weidevogelsucces komt voort uit het onmogelijk maken van predatie. Dat is nog wel eens lastig uit te leggen aan natuurliefhebbers. Kom, we gaan een stukje varen."

De route voert ons langs een nieuw plasdrasgebiedje, speciaal aangelegd. Het ziet er oranje van de grutto's. "Maar het trekt ook veel kluten. Verderop hebben we een arena van kemphanen." Aan de andere kant van het water heeft het grassige land duidelijk een agrarisch karakter. Chris: "In het begin moesten de boeren niks van me hebben. Maar toen begonnen we met de vrijwilligers riet langs hun weiden weg te halen. Dat bracht ze verloren land terug. En we maakten ongevraagd sloten schoon, waardoor het water beter werd afgevoerd. Dat wisten ze wel te waarderen. Dus nu kunnen we goed met ze praten en onderhandelen over onze beheerwensen."

ALTIJD SPELEN MET HET WATERPEIL

Je moet elkaar diensten bewijzen, is de filosofie van Chris Rost. "In februari rijden 'mijn' boeren ruige mest uit en half juni halen ze de eerste snede. Dan zet ik het waterpeil lager voor ze, zodat ze goed met hun machines het land op kunnen. Maar in het broedseizoen van de weidevogels zet ik het peil juist extra hoog. Hoog water maakt de boer doorgaans niet blij. Nu ze de nieuwe rijkdom aan weidevogels ervaren kijken ze daar anders tegen aan. Ze hebben er lol in gekregen. Er is iets uit het verleden teruggekomen en dat waarderen ze."

En er is nóg een groep die blij gemaakt wordt: de recreanten. Er is altijd een zekere spanning tussen de vaargasten - je mag hier overal gewoon rondvaren - en de beheerder. De waterrecreant mag echter maar op een beperkt aantal plaatsen aan land; dat wordt niet altijd begrepen en vrij vaak maakt-ie er dan ook nog een zootje van. Maar de beheerder komt recreanten niettemin tegemoet. Voorvaarders en fietsers zijn er leuke plekken gecreëerd zoals de verhoogde uitkijkpost en vogelkijkhut bij het Kerke-meertje en het naastgelegen Uilenbosje met laarzenpad. Sinds de begroeiing laag gehouden wordt - met dank aan de behulpzame wilgenhoutrups die wilgen omlegt - hebben de vossen hier plaats gemaakt voor konijnen: een kolonie die bestaat uit nazaten van losgelaten 'overbodige' huiskonijntjes.

Als ze er niet hoeven te werken zul je de vrijwilligers niet snel op die plaatsen treffen. Zij hebben het voorrecht om hun broodtrommeltje en thermosfles te legen op hotspots van weidevogels, met de zang van een veldleeuwerik in de oren en een zeilende slechtvalk boven het hoofd. Na gedane arbeid natuurlijk. Onmisbare arbeid. ●

Belangstelling voor vrijwilligerswerk bij u in de buurt? Kijk op www.inhetlandschap.nl/vrijwilligers/vrijwilligerswerk/

Moerasvogels

NEDERLAND = MOERASLAND. GROOT GEWORDEN DOOR HET WATER WEG TE WERKEN. DAT DEDEN WE ZÓ EFFECTIEF DAT WE OOK DE MOERASVOGELS ZOWAT KWIJTRAAKTEN. VIA MOERASHERSTEL GEVEN WE DE VOGELS WEER WAT VIERKANTE METERS TERUG. MOERASHERSTEL IS DANKBAAR WERK; RESULTATEN ZIJN ZELDEN ZÓ SNEL ZICHTBAAR. MET GROTE GRETIGHEID DUIKEN RALLEN, STERNS EN REIGERS OP IN HUN OPGEKNApte LEEFGEBIED.

Roerdompen aan de oude Zuiderzeekust

TEKST RENÉ DE VOS • FOTO **ROERDOMP** DANIELE OCCHIATO /AGAMI

EEN VAN DE GROOTSTE 'KUST'-RIETMOERASSEN VAN EUROPA LIGT BIJ KAMPEN IN DE IJSSELDELTA. NA 65 JAAR IS HET RIET MOE EN UITGEBLUST. NATUURMONUMENTEN GEEFT HET EEN DURE, INGRIJPENDE VERJONGINGSKUUR. OPDAT ROERDOMP EN GROTE KAREKIET ZICH WEER HELEMAAL THUIS VOELEN.

Hoog op de winderige dijk, bij het stenen gebouwtje met het opschrift Ringbaan, is het al riet wat je ziet; zes kilometer kustlijn naar het westen, zeven kilometer naar het oosten. Tachtig jaar geleden was dit zandstrand, waar bij kwaad weer het zoute Zuiderzeewater binnen beukte. Maar in 1932 werd de Afsluitdijk gesloten en in 1942 viel de Noordoostpolder droog. De zeekust werd Zwarte Meer-oever. Hij verloor zijn dynamiek en binnen een mum van tijd hadden wat aangespoelde rietwortelstokken uit de IJsseldelta de grens tussen water en waard gekraakt. Luttele jaren later was het uitgegroeid tot een rietzee van dertien kilometer lang en zo'n 250 meter breed. Ideaal leefgebied voor roerdomp en grote karekiet. En hoewel het slecht gaat met die laatste soort, zit hier nog steeds de grootste populatie van het land. Maar voor hoe lang nog?

RIETLAND VAN EUROPESE ALLURE

Dat hangt af van het succes van een groot, driejarig project van Natuurmonumenten. In het kader van een hele reeks projecten, waarbij de hele IJsseldelta zowel waterloopkundig als ecologisch fors wordt opgeknapt, zal het rietland boven het Kampereiland een verjongingskuur ondergaan. In haar nieuwe gedaante moet dat rietmoeras dan weer een ongekend rijk vogelgebied worden. Van Europese allure, want enig in zijn soort.

LARS SOERINK /VILDA

Nergens anders in Europa bestaat een vergelijkbaar rietland. Met een potentiële bijzondere bevolking van ral, porseleinhoen, roerdomp, grote karekiet en purperreiger.

'REPAREREN' LEEK ZO SIMPEL

Maar dan moet er nog wel even wat werk verzet worden. Eco-loog Bart de Haan van Natuurmonumenten: "Wij kregen een aantal jaren geleden dit rietland in beheer van de gemeente Kampen die er eigenlijk geen raad mee wist. Lang was dit riet-snijdersland, maar de kwaliteit van het riet liep steeds verder terug en rietsnijden werd ook steeds minder lonend. Uiteindelijk was de opbrengst zó slecht dat de boel liever in de brand werd gestoken dan geoogst."

Natuurmonumenten dacht de oplossing te hebben om er weer mooi vogelgebied van te maken: gewoon het riet laten staan. Juist soorten als roerdomp en grote karekiet hebben overjarig riet nodig om te kunnen gedijden. Groot was dus de teleurstelling toen na een pilot van twee jaar de vogelstand geen millimeter vooruit was gegaan. Na diepgaand onderzoek bleek dat het meeste riet 'landriet' was en dat is van beduidend mindere

kwaliteit dan waterriet. De Haan: "Bij gebrek aan waterdynamiek heeft zich in de loop van de jaren een dikke humuslaag tussen het riet gevormd. Op sommige plaatsen wel zeventig centimeter dik. Dat spul moet er af om weer mooi, sterk en soepel waterriet terug te krijgen."

WEINIG GESLEEP MET GROND

Waar was Natuurmonumenten aan begonnen? Afgraven kost zo'n 700 euro per hectare. De rietstrook van Kampereiland omvat ruim 300 hectare. En wáár moest dat afgraaftsel naar toe? Voor het geldprobleem kwam een oplossing: de helft betaalt de EU als een LIFE-subsidie en de rest komt van rijk, provincie, gemeente, waterschap en Natuurmonumenten zelf. Voor het afvoerprobleem van de humus bedachten De Haan en zijn collega's iets slims; de grond wordt als ribben, een soort lage dijkjes, in het rietveld zelf achtergelaten.

In de pilot leverde dat verrassende resultaten op. De Haan: "Binnen de kortste tijd ontstonden er bloemrijke ruigtes met bijzondere vegetatie. En het is fantastisch muizenland, waar de roerdomp weer van profiteert als het water dichtvriest." Maar er zijn wellicht nog andere toepassingen voor de afgegraven

grond. "We gaan bekijken wat de boeren van Kampereiland er mee kunnen. We hebben goede contacten met ze. Ze zijn blij dat er hier eindelijk iets gebeurt."

ALLE STADIA VAN RIET KWAMEN TERUG

Wat de pilot ook liet zien; waar de toplaag was verwijderd en weer water was komen te staan, daar kwam het waterriet op en zaten in een mum van tijd ook weer vogels. Waaronder nieuwe roerdompen en één roepend porseleinhoen. De Haan wijst het aan als we er langs soppen over een drassige rib: "Dat platgevallen riet - een logisch stadium in de cyclus van riet - is van groot belang voor roerdompen, want daar willen ze broeden. En dat bescheiden wilgenbosje in het water en buigend riet aan de waterkant, dat is wat de grote karekiet wil."

In september gaat het los en dan zullen drie jaar lang, voornamelijk in de wintermaanden, maar in elk geval buiten het broedseizoen, de graafmachines hun rietvernieuwingswerk uitvoeren. Daarna mogen de zeldzame vogels het riet als hun rijk claimen. Natuurmonumenten zal, als kers op de taart, een vogelkijkhut plaatsen. ●

Op zoek naar het porseleinhoen

TEKST RON VAN DER HUT, ALTENBURG & WYMENGA

FOTO PORSELEINHOEN BENDIKS WESTERINK /BB

OVER HET PORSELEINHOEN IS VOORAL VEEL NIET BEKEND. WAAR HIJ ROEPT, WAAR HIJ BROEDT, WAAR HIJ FOERAGEERT. MET INLOOPVALLEN EN CAMERATRAPS PROBEER IK SAMEN MET ENKELE STUDENTEN EEN AANTAL RAADSELS OP TE HELDEREN.

In het schemerdonker van een aprilavond soppen we met lieslaarzen en waadpakken het moeras in. We bevinden ons in de Houtwiel, een jong moerasgebied in Noordoost-Friesland. In kniediep water staan we tussen pollen pitrus te luisteren. Om ons heen 'ploppen' de heikikkers, achter ons krijst een waterral en op de achtergrond dreunen twee roerdampen. Maar daar is het ons niet om te doen. Onze aandacht gaat uit naar het geluid dat lijkt op een fietspomp of een zweepslag, op zo'n twintig meter afstand. Een porseleinhoen doet goed zijn best en 'zwiept' er op los. Hij is niet alleen, we horen er nog drie of vier uit aangrenzende percelen.

Ik heb een recorder paraat en Jasper Hooymans en Jochem van de Kamp, studenten van Van Hall Larenstein, naderen de roepende vogel met een stevig uitgevallen zaklamp. Ons doel is om de vogel naar ons toe te lokken, te verblinden met een lamp en vervolgens te vangen met een net of met de hand. De vogel reageert wel op de recorder en roept terug, maar komt niet achter zijn pitruspol vandaan. Het wordt al snel duidelijk dat een *poho* zich niet zo makkelijk laat vangen...

WE WETEN EIGENLIJK NIKS

Medio mei belt een enthousiaste Jochem. Na verschillende vergeefse pogingen is het nu wel gelukt met een inloopval. Even later staan we oog in oog met het hoen: prachtige grijs met wit gespikkelde onderdelen en opvallend lange groene poten en tenen. Collega Marten Sikkema neemt de maten op - het blijkt een mannetje - legt een ring om en plakt een radiozender op zijn rug. Marten zet de vogel op de grond en als een roadrunner schiet de vogel het perceel weer in.

In 2012 was ik verrast door elf roepende porseleinhoenders; aan het eind van het broedseizoen kwam ik uit op achttien territoria. Een verbluffend aantal voor een moerasgebied van ongeveer 100 ha. Wat is het geheim van dit gebied? Welke terreinkenmerken zijn eigenlijk belangrijk voor een porseleinhoen? Hier lag een onderzoeksterrein braak. Een porselein-

hoen krijg je zelden te zien. Meestal is de enige waarneming een roepje vanuit het moeras en dan ook nog in het duister. Maar waar roept en broedt deze vogel, waar zoekt hij zijn voedsel? En broeden die in april roepende vogels wel hier, of zijn het doortrekkers? Met deze vragen gingen Jasper en Jochem in 2013 op pad, en in 2014 namen Jildert Hijlkema en Dirk Dijkshoorn het stokje over.

EEN VOORKEUR VOOR PITRUS EN LIESGRAS

In 2013 en 2014 hoorden we de eerste vogels rond begin april. De piek lag tussen 20 en 25 april en daarna stortte de roepactiviteit in. Na begin mei was nog slechts een enkele zweepslag te horen. Ook op locaties waarvan we zeker wisten dat ze er wél waren, dankzij nestvondsten en met zenders rondlopende vogels. De terreinkeus onderzochten we door vegetatie- en waterstandsmetingen uit te voeren op roeplocaties en willekeurige andere plekken.

Een eerste analyse laat zien dat het porseleinhoen een voorkeur heeft voor de percelen met pitrus en liesgras in ondiep water en dat hij droge stukken en rietbegroeiingen mijdt. Het lijkt erop dat een grote ruimtelijke variatie in ondiep water, droogvallende grond, pitruspollen en liesgras cruciaal is. En dat is ruimschoots aanwezig: op de meeste percelen staat 's

winters dertig tot veertig centimeter water en dat droogt in de loop van het voorjaar en de zomer geleidelijk op. Schotse hooglanders en Exmoor pony's grazen plaatselijk liesgras- en pitrusvegetaties open. Zorgen zij voor de mozaïekpatronen waar het porseleinhoen van profiteert?

CAMERAVALLEN ONTHULLEN VEEL

In 2014 zochten we een aantal percelen af naar nesten. Dirk en Jildert vonden er vier in een pitruspol, afgedekt met pitrus of liesgrasblaadjes, in ondiep water. Peilingen met een ontvanger en antenne lieten zien dat de porseleinhoentjes met zender binnen korte afstand van het nest foerageren: verder dan honderd tot tweehonderd meter lijken ze niet te gaan. Waar en hoe ze voedsel zoeken blijft echter moeilijk te bepalen. Met een peiling kun je er zomaar tien meter naast zitten en binnen deze afstand kan ondiep water, droogvallende grond, pitrus of liesgras aanwezig zijn, en soms ook wilgopslag of riet.

Het lijkt erop dat ze vooral in de halfopen stukken met veel overgangen tussen vegetatie en open water of droogvallende grond rondstruinen. Cameravallen lieten dat zien; een ouder-vogel die prooien oppikt uit vochtige droogvallende grond, een stekelbaars vangt en jongen voert. Een camera vlakbij een nest toonde ook andere gasten: een foeragerende waterral, nach-

telijk bezoek van een vos, en een langs zwemmende hermelijn, op de voet gevolgd door een alarmerende oudervogel. Deze aanpak willen we voortzetten in 2015. Hopelijk krijgen we dan een beter beeld van de voedsel-ecologie van deze heimelijke moerasgast. ●

NACHT VAN DE RALLEN

Hoe zeldzaam is het porseleinhoen in Nederland? Het atlasproject 2000-2002 leverde een schatting op van 250 tot 300 paren. Maar het porseleinhoen is een 'moeilijke' soort: je moet 's nachts op pad, in elk geval in de donkerperiode, relatief vroeg in het seizoen – in veel gebieden in de tweede helft van april – en de roepactiviteit kan van dag tot dag verschillen.

Het is dan ook mogelijk dat deze soort onderschat wordt. Sovon wil niet alleen van deze soort, maar ook van de roerdomp een vollediger landelijk

beeld en organiseert daarom in 2015 twee keer een Nacht van de Ral. Op het programma staan telperiodes van 17 tot 26 april en van 29 mei tot 7 juni. Met name het eerste nachtbezoek zou verrassingen op kunnen leveren in gebieden waar normaal gesproken in april niet in de donkerperiode geteld wordt. Tijdens de tweede ronde is er ook kans op het zeldzame klein en kleinst waterhoen.

Meer informatie over de aanpak, telgebieden, geluiden van het porseleinhoen en andere bijzondere rallen is te vinden op www.sovon.nl/rallen.

Instant succes na moerasherstel

TEKST ROB BUITER • FOTO GRUTTO'S MELVIN REDEKER/BB

IN HET GROENE HART, AAN DE RAND VAN HET BEROEMDE NATUURGEBIED BOTSHOL LIGT EEN SPECTACULAIRE NIEUWE 'NATTE PAREL': DE WAVERHOEK. DE PROVINCIE UTRECHT HEEFT NOG MEER VAN DIT SOORT SCHAKELS IN DE NATTE AS IN VOORBEREIDING.

Boswachter Jurjen Annen van Natuurmonumenten lijkt zich er nog steeds een beetje over te verbazen. "Dit gebied is pas sinds 2007 onder water gezet. Toen is het kleidijkje waar we nu op staan aangelegd en het peil verhoogd. Moet je kijken wat een gigantische rijkdom dit stuk van 55 hectare nu biedt." De aantallen vogels die je direct vanaf de parkeerplaats al ziet zijn inderdaad indrukwekkend. Een paar honderd grutto's zitten nog bij te tanken na de trek uit het zuiden. De kluten en lepelaars zijn ook al terug, terwijl de laatste wintertalingen nog wat zijn blijven hangen. In het riet miegelt het van de zingende blauwborsten.

"Sommigen maken zich wel eens zorgen over de grote hoeveelheden grauwe ganzen in het gebied", zegt Annen. "Ik heb daar persoonlijk eerlijk gezegd niet zo'n probleem mee. Ik vind het ook wel mooi om in het voorjaar ganzen met jongen te zien zwemmen. En moet je kijken wat een hoeveelheid riet hier sinds 2007 vanaf niets is opgekomen. Dan valt het met de schade blijkbaar nogal mee. In dezelfde periode dat de ganzen zo zijn toegenomen zijn ook de aantallen rietzangers in Botshol toegenomen van 20 naar 120. Maar goed, we zitten ook met Schiphol hier vlakbij. Er is dus in goed overleg besloten dat de broedende ganzen worden bestreden door het rapen van eieren en in de noordpunt van het gebied worden ook ganzen gevangen."

NIEUW, DYNAMISCH MOERAS ALS RIJKSNATUURDOEL

Overleg blijkt hoe dan ook het toverwoord in dit deel van het Groene Hart, zo wordt ook duidelijk uit een gesprek met de projectleider Natura 2000 van de provincie Utrecht, Jandirk Kievit. "Botshol ligt ruim vier meter hoger dan de Waverhoek. Daar is niet veel meer mogelijk in het waterbeheer. De zogenoemde verlanding is daar dan ook in een heel ander stadium terecht gekomen. Eigenlijk zie je daar nauwelijks nog jonge moerasvegetatie. In het kader van de natuurdoelen van het Rijk was er dus behoefte aan nieuwe, dynamische moerassen. De Waverhoek is daar een goed voorbeeld van geworden."

Het beheer van de Waverhoek is een typisch geval van 'natuurbeheer met de hand aan de kraan', legt boswachter Annen uit. "In overleg met het waterschap wordt het waterpeil hier in de winter behoorlijk hoog gezet. In de loop van de winter zetten we het zó veel lager dat de terugkerende steltlopers er goed op terecht kunnen. In de zomer kan het dan gerust verder zakken. Door ook in Botshol in de winter veel water te 'sparen', hoeven we per saldo een stuk minder gebiedsvreemd water binnen te laten om deze gebieden in stand te houden."

POLDEREN IS HIER NIET UIT DE MODE

Als het aan Natuurmonumenten zou liggen zou er nog een lange schakelketting van gebieden zoals de Waverhoek bij mogen komen tussen de Vinkeveense Plassen en de Nieuwkoopse

Plassen. De realiteit is dat dit vooralsnog beperkt zal blijven tot zeventig hectare, verdeeld over drie moerasgebiedjes die in de komende jaren worden gerealiseerd. Boswachter Annen telt daarbij vooral zijn zegeningen. "Beter iets minder, maar dan goed, dan uiteindelijk helemaal niets."

Kievit beaamt dat de uitbreidingsplannen binnen het project De Venen een product zijn geworden van veel overleg met de bewoners en de boeren in het gebied. "Volgens mij is het beroemde poldermodel ook helemaal niet dood. Hier is het springlevend. De eerste plannen voor moerasherstel waren veel ingrijpender. Daarbij zouden heel veel bewoners moeten worden uitgekocht. Dat stuitte op veel weerstand in het gebied. Voor het compromis dat uiteindelijk is gesloten hoeft niemand zich te schamen; de winst voor de natte natuur is nog steeds aanzienlijk."

SLIM RUILEN WAAR IEDEREEN WIJZER VAN WORDT

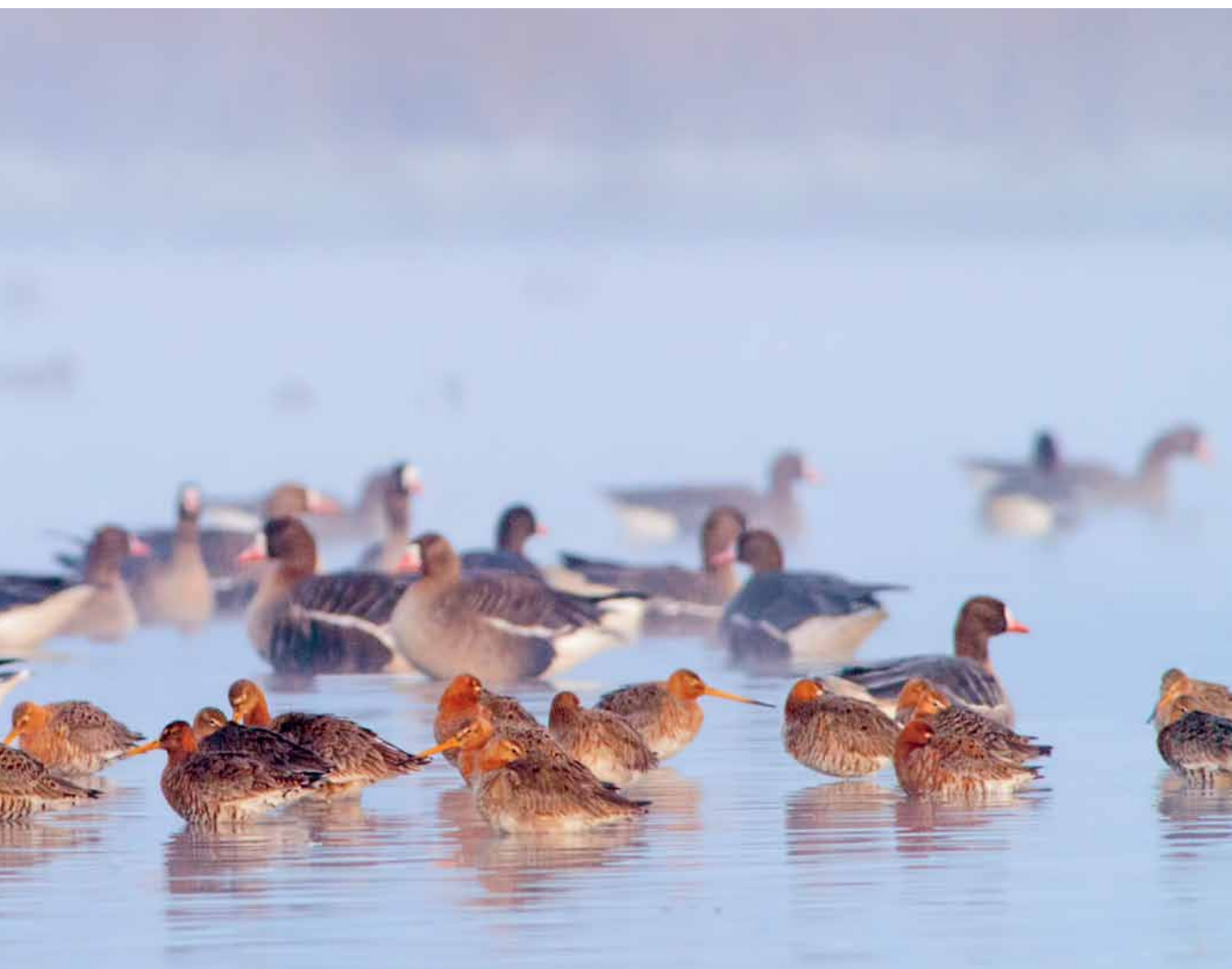
Met een vlet van de natuurbeheerder varen we over de grote plas van Botshol naar de noordpunt van het gebied. Daar laat Annen zien wat er nog meer op stapel staat. "We hadden hier nog een verloren hoekje land liggen, dat we een jaar geleden ook hebben vernat. En kijk: ook daar duiken meteen allerlei vogels op. In overleg met de boer die het land hiernaast in bezit had, kunnen we dat nu verder uitbreiden. We hebben een stuk grond naast zijn boerderij, dat in ons bezit was, geruimd met dit

stuk naast ons natte weiland; daar is iedereen dus beter van geworden."

Kievit denkt dat zo'n proces tekenend is voor natuurherstel in het Groene Hart. "Qua natuurbeheer is dit gebied niet heel veel anders dan, zeg, moerasherstel in de Wieden of de Weerribben. Maar de druk op dit gebied, midden in de Randstad, is natuurlijk wel veel groter. Het is dan de kunst om de koek die je noodgedwongen moet delen tussen bijvoorbeeld boeren en natuurbeheerders niet botweg in tweeën te snijden en allebei een homp te nemen. Als je nog een paar keer extra de tijd neemt voor een kop koffie, kun je er uiteindelijk uitkomen met twee stukken die voor alle partijen beter uitvallen!"

EEN HEERLIJKE ERVARING VOOR VOGELAARS

Als we terugkomen bij de bescheiden P aan de rand van de Waverhoek staat een groepje ogenschijnlijk gepensioneerd vogelliefhebbers met telescopen te genieten van de grutto's in het plas-dras gedeelte. "Wilt u misschien ook even kijken?" vragen ze heel vriendelijk aan Annen, zijn boswachtersjas blijkbaar over het hoofd ziend. "Dat vind ik nou ook zo mooi van dit gebied", lacht Kievit buiten gehoorsafstand. "De Waverhoek, Botshol en de andere natte natuurgebieden in het Groene Hart vormen enorm goed toegankelijke natuur. Daar kunnen vogelaars van alle niveaus van genieten. We zouden als Nederland die kwaliteit van onze Natura 2000-gebieden best nog wel iets meer mogen uitdragen!" ●

Rietkraagsluiper

Klein, schuw en drager van een rare naam. Pas wie 'm wel eens heeft zien sluipen langs een rietkant, af en toe een voorntje spietsend, herkent hem: de rietkraagsluiper. Wil degene die dit prachtbeest woudaap heeft genoemd dit rechtzetten a.u.b?

